
Parlament del director
Dr. Ramon Batlle i Tomàs

**El llenguatge de les campanes
a Catalunya**
Xavier Pallàs Mariani

Annex: dades de l'Institut

Octubre 2024

Inauguració del curs acadèmic 2024-2025

[is]creb

Institut Superior de Ciències
Religioses de Barcelona

Paraules del director

Dr. Ramon Batlle i Tomàs

Benvolgut Sr. Bisbe David Abadias, en representació de l'Emm. Sr. Cardenal Arquebisbe Joan Josep Omella, Moderador de l'Institut,
Benvolgut Sr. Joan Torra, rector de l'Ateneu Sant Pacià,
Benvolgut Sr. Daniel Palau, degà de la Facultat de Teologia de Catalunya,
Benvolguts membres del Consell d'Institut, equip directiu, docents, alumnes, personal i amics de l'ISCREB,

Ens disposem a iniciar un nou curs acadèmic just a les vigílies de la celebració de l'any jubilar. Desitgem que aquesta celebració animi la nostra esperança i ens apropi cada cop més al Senyor de la vida. De fet, entenem que els estudis bíblics i teològics son un bon instrument per a aprofundir i esperonar-nos en el seguiment, així com per esdevenir més capaços de dialogar amb el nostre entorn.

Passem a comentar el que ha estat el curs 2023-2024 i a compartir amb tots vosaltres els projectes que tenim per aquest any acadèmic que comencem.

El curs 2023-2024 vam tenir un total de 1.055 alumnes. En els **estudis reglats** que condueixen a un títol, vam comptar amb 548 alumnes en total, 52 a la modalitat presencial i 496 a la virtual.

El curs 2023-2024 vam iniciar un seminari per tot el professorat sobre la Intel·ligència Artificial i el seu impacte en la nostra pràctica docent. El 21 d'octubre vam celebrar una trobada presencial amb alumnes i professors que ens aportà el marc ampli d'aquesta nova tecnologia. A partir d'aquí, hem organitzat diverses sessions, en modalitat presencial i virtual, amb el Dr. Miquel Àngel Prats, docent de Blanquerna, per veure com podem repensar l'avaluació de

les matèries a la llum d'aquest repte. Això implica dur a terme la revisió de les metodologies que emprem així com veure en quina mesura la IA ens hi pot ajudar. Pensem que, a partir del que hem vist, aquest proper curs podrem anar concretant més els canvis que ens calen implementar per afavorir la reflexió personal i l'elaboració creativa dels alumnes en els nostres estudis.

Pel que fa a la formació de la DECA, seguim constatant com la matrícula va davallant. Però el curs 2023-2024 vam iniciar un grup de DECA d'infantil i primària per als mestres de les escoles Maristes que podran concloure totes les matèries de la titulació aquest curs 2024-2025.

D'altra banda, enguany hem fet les gestions per tal que les matèries específiques de la DECA de secundària puguin entrar en el còmput de les matèries de Batxillerat en Ciències religioses, de forma que els alumnes puguin acabar els estudis més àgilment. Agraïm a la Facultat de Teologia de Catalunya el seu suport en aquest tema. Aquest curs 2024-2025 ja implementarem aquesta nova normativa.

Les formacions de segon cicle de Ciències Religioses es complementen amb el Diploma d'Especialista Universitari de Mitologia i simbologia i el Postgrau universitari d'especialització en estudis Junguians i simbologia que estem oferint amb l'Institut de Psicologia Analítica C.G. Jung de Barcelona. Aquestes dues titulacions obren l'Institut a persones interessades en la dimensió simbòlica de tot ésser humà que impregna la nostra cultura. Després de veure la migrada acollida que va tenir la proposta dels estudis junguians en el format mixt, presencial i virtual, del curs passat, ens hem animat a oferir aquests estudis per al curs 2024-2025 en modalitat virtual amb sessions de videoconferències que afavoreixin l'intercanvi i el diàleg conjunt. A hores d'ara constatem que podrem dur a terme aquesta formació amb un grup suficient d'alumnes. L'hem iniciat el 5 d'octubre amb una conferència de la Dra. Victòria Cirlot titulada "Iniciació i transformació en la recerca del Sant Grial".

L'oferta d'extensió universitària va tenir un total de 504 alumnes, 267 alumnes a la modalitat presencial i 237 a la modalitat virtual.

Ens alegra poder seguir col·laborant amb diverses iniciatives locals que ofereixen una formació de qualitat en el camp de la diversitat religiosa i del coneixement teològic, com és l'Escola de Teologia del Maresme o el Diàleg

Interreligió Monàstic (DIM). Enguany, el DIM ha realitzat el XVIII Curs sobre l'espiritualitat des pobles indígenes amb el mestratge de l'Anna Piella Vila i Josep M. Mallarach. Des d'aquí, aplaudim l'obertura d'horitzons espirituals que sempre ha aportat aquesta iniciativa que es realitza al monestir de Montserrat, i ens felicitem pels 1.000 anys de presència dels monjos, la qual sempre ha estat inspiradora per a la nostra cultura.

Enguany hem iniciat la col·laboració amb l'Ajuntament de la Vall d'en Bas i l'Escola de Campaners Llorenç Llongarri, els quals han organitzat el primer Curs de Campaners que es dugué a terme d'octubre a juny del curs passat. El curs ha aprofitat als alumnes a la riquesa del llenguatge de les campanes, patrimoni immaterial de la UNESCO, que ens arrela a la nostra cultura tot promovent també la recerca i recuperació de campanars i tocs. A hores d'ara ja estem preparant la segona edició del curs. Des d'aquí li agraïm al professor Xavier Pallàs la seva dedicació i el seu bon fer en tot.

El curs passat vam iniciar també la col·laboració amb el monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona en l'organització del Curs de Psicologia i espiritualitat en modalitat presencial al mateix Monestir. Ha estat una experiència ben reeixida que cerca aportar els elements claus per avançar en la pròpia comprensió personal i espiritual tot entrant en contacte amb la riquesa de les diverses tradicions espirituals. Aquest curs 2024-2025 hem decidit ampliar el curs en tres mòduls de tres sessions cadascun que centren l'atenció en tot l'itinerari vital humà. Ens sembla un gran encert generar aquests espais on promoure el creixement personal i espiritual des de l'obertura i el respecte profund als processos que cadascú va fent en aquest canvi d'època que suscita tantes recerques espirituals en els nostres contemporanis. En aquest sentit, el monestir de Sant Pere de les Puel·les sempre ha estat decidit a obrir les seves portes i a esdevenir un lloc d'acollida per als alumnes i tot l'equip de formadors.

El 4 de novembre de 2023 vam celebrar en modalitat presencial conjuntament amb la Societat Catalana d'Història Cultural la "Jornada Pedagògica sobre les tradicions clàssica i bíblica a la Catalunya contemporània en el centenari de la Fundació Bernat Metge i la Fundació Bíblica catalana". Aquesta va ser una activitat reconeguda pel Departament d'Ensenyament i adreçada especialment als docents de l'ESO i de Batxillerat. Aquest curs mantenim la col·

laboració amb la Societat Catalana d'Història Cultural a través de les Jornades Catalunya Coneixement 2024 amb el lema "Escriptors catalans contemporanis en perspectiva europea. Noves mirades per a noves docències", del 25 de setembre al 11 de desembre un total de 50 h. que es durà a terme a través del nostre campus virtual i amb sessions de videoconferències.

Pel que fa a la formació en col·laboració amb la Fundació de l'Escola Cristiana de Catalunya (FECC) seguim donant suport al desenvolupament del Certificat de Competència en Pastoral Educativa (CPE) que aquest 2024-2025 durà a terme el tercer curs que completa aquesta formació. D'altra banda, també oferim els cursos de formació permanent per als mestres i professors de religió. Enguany ens hem animat a oferir quatre cursos de 15 h., dos entorn el disseny de situacions d'aprenentatge a Infantil, primària i a ESO i Batxillerat i dos més sobre les bases teològiques del nou currículum i com atendre els infants amb dificultats d'aprenentatge. Esperem que aquest nou format de 15 h. pugui tenir una major acollida entre els docents atès que s'ajusta més al còmput d'hores de formació que han de fer cada curs.

D'altra banda, també mantenim la col·laboració amb l'Asociación de Maestros y Profesores de Religión de Andalucía (AMRA). A més a més dels cursos online, aquest curs passat vam col·laborar en el curs "Valores. Museos de bellas Artes de Granada y Museo del Prado" que es va impartir presencialment entre el 19 d'octubre al 13 de gener en diverses sessions i un total de 25 h. i a inici de juliol es va celebrar el VI Espacio de verano Sur sobre Amoris Laetitia. Aquesta iniciativa és un espai de trobada, formació i convivència que va aglutinant els mestres i docents d'Andalusia i d'altres contrades. Ens sembla clau poder oferir espais de formació permanent que no només donin estratègies per a l'aula, sinó que també afavoreixin l'intercanvi i alimentin l'esperit dels docents.

Seguim amb el nostre compromís de formació de laics i laiques de la diòcesi de Barcelona. En aquest sentit, iniciarem un curs de formació bíblica i teològica adreçada als agents pastorals dels tanatoris diocesans.

Pel que fa a les col·laboracions internacionals, seguim endavant la tasca amb Arquidiòcesi Primada de Mèxic mitjançant la Universitat *Lumen Gentium*. Oferim el Batxillerat en Ciències Religioses i, en aquests moments, estem preparant el pla de formació per als candidats al diaconat permanent de l'Ar-

quidiòcesi, en el qual es combinaran matèries presencials i on line. També mantenim e treball conjunt amb la Pontificia Universidad Católica del Ecuador tot oferint el Batxillerat en Ciències religioses i les matèries on line de la Tecnologia Superior en Acció Pastoral.

D'altra banda, la formació bíblica segueix ampliant-se en col·laboració amb els Missioners Claretians i la Pontificia Universidade Católica do Rio de Janeiro. Després d'impartir les matèries bíbliques del Batxillerat, ens hem decidit a complementar-les amb una matèria sobre els Llibres històrics i una altra introductòria de la Literatura intertestamentària. D'altra banda, recentment hem participat en una reunió de l'equip de coordinació bíblica dels Missioners Claretians a nivell de tot el continent per tal d'explorar com seguir la col·laboració. Aquest proper mes de novembre celebrarem la V setmana bíblica entorn el tema "Hacia una Espiritualidad Sinodal" que comptarà amb Mons. Ángel Garachana, bisbe emèrit de San Pedro Sula, a Honduras, i la professora María Gloria Ladislao d'Argentina, i dos professors de l'ISCREB.

Aquest curs que ara iniciem, hem començat la formació bíblica i d'actualització teològica del professorat per a laics i laiques del Perú, en conveni amb la Comissió de Missió i Espiritualitat de la Conferència Episcopal del Perú. Tenim previst oferir 200 matrícules cada semestre als alumnes peruans. Així mateix, comptem amb poder concretar la col·laboració amb la Diòcesi de Bafang al Camerun, i la Université Internationale Jean Paul II. Totes aquestes col·laboracions ens enriqueixen com a Institut i refermen el sentit de la nostra institució com a canal i vehicle de formació oberta a tothom.

D'altra banda, ja fa temps que estem potenciant tot l'àmbit de la comunicació de l'Institut. Entenem que ens cal donar a conèixer el que som i el que fem, certament. Però també veiem que podem aportar la nostra reflexió a través de la nostra web, les xarxes socials, les dues línies editorials que estem desenvolupant. Així, estem molt contents de poder seguir oferint una reflexió acadèmica de qualitat sobre el fet religiós a través de la revista *Horitzó*. Revista de Ciències de la Religió que publiquem un cop l'any. Però, en aquesta ocasió també ens cal subratllar la tasca que fem a través del butlletí mensual de l'Institut, el qual ja ha arribat a més de 5.000 subscripcions en català i castellà. A mes a més, hem anat avançant en el repositori de continguts de la web que es va ampliant de mica en mica amb totes les nostres publicacions i

enregistraments de les conferències que es van impartint i les millors tesines dels nostres alumnes. Estem molt contents de poder oferir tots aquests continguts a més, professors, alumnes, a totes les persones interessades en el fet religiós i la teologia cristiana.

Ens alegra molt poder compartir amb tots vosaltres aquestes iniciatives i desitgem que aquest nou curs pugui ser una ocasió més per a l'aprenentatge, la formació de qualitat i oberta a tots els reptes que la nostra cultura ens planteja. L'esperança en el Regne de Déu que és ja entre nosaltres però que encara s'ha de manifestar plenament ens esperona a anar aplanant els camins al Senyor que s'apropia a nosaltres en cada circumstància.

Moltes gràcies!

El llenguatge de les campanes a Catalunya

Xavier Pallàs Mariani

En els darrers anys, diverses institucions han declarat els tocs de campana com a Patrimoni Immaterial, reconeixent així el seu gran valor cultural i històric, la seva rellevància social i comunitària, així com el seu simbolisme espiritual i religiós. El primer reconeixement va arribar de la mà de la Generalitat de Catalunya, que el 24 d'octubre de 2017 va declarar el toc de campanes com a Element Festiu Patrimonial d'Interès Nacional¹. Dos anys més tard, el 22 d'abril de 2019, el Ministeri de Cultura i Esports del Govern d'Espanya ho feia com a Manifestació Festiva del Patrimoni Cultural Immaterial². Finalment, el 30 de novembre de 2022, la UNESCO va declarar el toc manual de campanes com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat³.

Campanes de 1340 i 1896 de l'església vella de Sant Pau de Seguries. Amb el seu so han marcat el ritme del poble assenyalant els moments de treball, els de descans, els d'oració, els de festa i els de dol.

1. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya: DOGC, núm. 7482, 26-10-2017

2. Boletín Oficial del Estado: BOE, núm. 97, 23-04-2019. Sec. III. Pàg.41671

3. UNESCO. Patrimonio Cultural Inmaterial. *El toque manual de campanas*. [en línia]. <<https://ich.unesco.org/es/RL/el-toque-manual-de-campanas-01873>> [Consulta 20-08-2024]

Aquestes declaracions posen en valor un llenguatge sonor que és part intrínseca de la nostra identitat cultural i religiosa. Durant segles, les campanes han estat un mitjà de comunicació fonamental. Amb els seus codis rítmics han organitzat la vida comunitària, marcant els moments de treball, els de descans, els d'oració, els de festa i els de dol. Amb el seu so, han tingut la capacitat de transmetre sentiments comunitaris i de ser un canal de comunicació espiritual amb Déu. Fins fa pocs anys, cada esdeveniment tenia un toc de campanes propi que la gent identificava, comprenia i respectava.

Algunes campanes porten una inscripció en llatí que sintetitza perfectament tots els usos que han tingut i encara conserven: *LAUDO DEUM VERUM · PLEBEM VOVO · CONGREGO CLERUM · DEFUNCTOS PLORO · NIMBUM FUGO · FESTA DECORO.*

Detall de la campana major de Sant Pere de Mieres amb la inscripció: "LAUDO DEUM VERUM · PLEBEM VOVO · CONGREGO CLERUM · DEFUNCTOS PLORO · NIMBUM FUGO · FESTA DECORO."

El "**LAUDO DEUM VERUM**" (Lloco el Déu veritable) fa referència a l'ús sagrat de les campanes. El so de la campana serveix per enaltir la divinitat i demanar la seva intercessió. La campana és el canal que eleva les pregàries dels fidels fins a Déu. Encara avui, la majoria de campanars fan el toc d'oració o de l'Àngelus tres vegades al dia: a l'alba, al migdia i al capvespre. També hi ha altres tocs amb la funció de lloar a Déu. Potser el més significatiu és el d'Alçar a Déu, que es fa en el moment de la consagració. Un altre és el toc de Glòria, que pot tenir un component molt efectista, com quan les campanes, després d'haver estat tres dies emmudides durant el Tríduum Pasqual, esclaten de joia, totes alhora, en el moment que es canta el Glòria de la Vetlla Pasqual. Aquest toc celebra la resurrecció de Crist i, al mateix temps, representa la seva tornada entre nosaltres. De fet, les campanes també representen la veu de Déu: "VOX DOMINI SONAT" (sona la veu de Déu) porten inscrit algunes de les campanes més antigues. Així doncs, la campana esdevé un doble canal de comunicació entre els humans i la divinitat. És la veu de Déu i, al mateix temps, la veu dels homes que es dirigeixen cap a Ell, per lloar-lo i demanar la seva protecció.

El **PLEBEM VOVO** (Crido al poble) es refereix a la campana com a mitjà de comunicació per reunir la població. Per una banda, les campanes són utilitzades per avisar els fidels de les celebracions religioses. Un exemple és el toc de Missa, que s'acostumava a fer tres vegades al llarg de l'hora precedent a la celebració. Però per altra, també són utilitzades per a usos civils. Antigament els consells o ajuntaments es reunien a toc de campana, com podem comprovar en el privilegi d'universitat que l'abat Vallespirans atorgà als habitants de Banyoles el dia 20 d'abril de 1303, on s'institucionalitza la convocatòria del comú de la vila a l'església de Santa Maria dels Turers al so de la campana («...dictae universitati congregare se in ecclesia Beatae Mariae de Turario pulsata campana ad creando juratos et consiliarios...»)⁴. No podem oblidar que les campanes també eren utilitzades en cas d'emergència, com quan hi havia un incendi i calia convocar a tothom per ajudar a extingir-lo o per reunir el some-

4. Pere ALSIUS, *Ensaig Històric* (inèdit), Ap. 1 (3ª P); CONSTANS, *Diplomatari*, vol. III, doc. 482. Extret de AHB, perg. núm. 16.

tent, la milícia local. Val a dir, que en algunes poblacions aquests tocs podien donar molta informació, indicant fins i tot a quin barri s'havia declarat el foc o per quina banda de la ciutat venia la tropa enemiga⁵.

Quan s'esmenta **CONGREGO CLERUM** (Reuneixo el clergat), principalment s'al·ludeix als tocs de les hores canòniques (matines, vespres, laudes, completes, entre d'altres) que estructuraven el dia en un cicle de pregàries que són una part integral de la vida monàstica i canonical. De fet, es creu que l'origen de l'ús de les campanes en l'àmbit cristià està estretament lligat a l'organització de la vida monàstica. Les campanes marquen el ritme de la comunitat i se'ls dona una gran importància, fins al punt que la Regla de Sant Benet estableix que ha de ser el mateix abat el responsable, tant de dia com de nit, de fer el senyal per a l'hora de l'ofici diví, o d'encomanar aquesta missió a un germà prou zelós perquè tot es faci a les hores corresponents. A més, la Regla indica que, en sentir el senyal per a la pregària, els monjos han de deixar qualsevol tasca que estiguin fent i acudir-hi amb la màxima promptitud⁶.

DEFUNCTOS PLORO (Ploro els difunts): El toc de difunts i el d'altres cerimònies relacionades, com podria ser el viàtic o l'extremunció, posseeixen una profunda capacitat per comunicar un sentiment col·lectiu. Encara que sovint no coneguem personalment la persona difunta, el so ressonant de les campanes ens envolta en un moment de recolliment i reflexió. A través d'aquest so melangiós, la comunitat s'uneix en respecte i record enfront de la pèrdua, creant un espai de solitud compartida i contemplació silenciosa. En èpoques passades, aquest toc era extraordinàriament complex i proporcionava molta informació sobre el difunt: si era home o dona, si era un infant, si era de la localitat o de fora de la vila i, fins i tot, indicava la quantitat de capellans que assistirien al funeral, revelant així la classe social del difunt. Avui dia, aquesta complexitat ha disminuït, només s'indica el gènere del difunt i s'acostumen a

tocar les campanes en tres moments: quan es té coneixement de la defunció, quan el cos és portat a l'església i quan acaba el funeral i el cos és traslladat al cementiri. Amb el toc de difunts veiem com les campanes no només informen, sinó que també acompanyen, afegint gravetat en els moments significatius.

NIMBUM FUGO (Allunyo la tempesta): El "toc de mal temps", també conegut per "toc de bon temps", o simplement, per "tocar a temps", al segle XXI ens pot semblar anecdòtic o una superstició, però antigament tenia una gran importància. Es creia que amb el so de les campanes s'espantaven els esperits malignes que provocaven les tempestes. Tant és així que l'any 1368 el bisbe de Girona manà als clergues de Sant Vicenç de Maià de Montcal que cada dia, entre sexta i nona, toquessin la campana per tal que els habitants del poble resessin tres parenostres i tres avemaries per demanar la protecció contra la pedregada i la tempesta. A tots els qui diguessin les oracions se'ls concedien 40 dies d'indulgència⁷. Un altre exemple el trobem en el contracte de cessió dels terrenys per construir el convent del Carme d'Olot l'any 1565 on una de les clàusules obligava als carmelites: *Que tota hora y quant tronará, ho y haura senyal de mal temps que hajan a tocar una campana, o moltes campanas, tant quant lo tro, o senyal de mal temps durará*⁸. La transcendència del toc va portar que alguns pagesos l'any 1648 es neguessin a pagar la seva contribució de blat i fajol a l'Obra de Sant Esteve ja que no s'havia tocat a mal temps⁹. Val a dir que els campaners es prenién aquest toc molt seriosament, com la campanera de Sant Bartomeu del Mallol a la Vall d'en Bas que l'any 1912 va morir en caure-li un llamp mentre estava tocant per amainar la tempesta¹⁰. Aquest toc avui s'ha perdut a tot arreu; únicament tinc coneixement que encara es manté al Convent de les Carmelites de Banyoles.

7. ADG: Lletres episcopals, 1368, U-57, f.114-115

8. PALUZIE CANTALAZELLA, Esteve (1860): Olot, su comarca, sus extingides volcanes, su historia civil, religiosa y local. Barcelona. Establecimiento tipográfico de Jaime Jepús. Apèndix documental, p.128

9. ACGAX Fons Ajuntament d'Olot, Obreria de Sant Esteve. Llibre de l'Obra de Sant Esteve d'Olot 1613-1690/1770-1771, reg.1565v, f.110r

10. EL DEBER, Setmanari d'acció catòlica d'Olot, núm.808, any XVI. Olot: 8 juny de 1912. p.412

5. SANS GENÉ, Josep M. (2009): "El campanar d'Arbeca. La seva construcció el 1883 (1a part)" a *Trobades d'estudiosos de les Garrigues*, 2010, p.351-352

6. JUST, Cassià M. (ed.): *Regla de sant Benet*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 2007. Cap. XLVII, p.100. Cap. XLIII, p.95

FESTA DECORO (Embelleixo la festa): Les campanes, amb els seus repics alegres, són les encarregades d'anunciar les festes. Antigament, segons la durada del toc i les campanes que hi participaven, es podia saber la classe de celebració: si es tractava d'una festa principal o de primer ordre, de segon ordre, de tercer ordre o bé de confraria. En molts casos, el repic de campanes és el primer acte de les festes majors. És habitual que es toqui al migdia de la vigília de la festa del patró. Un exemple paradigmàtic és el toc de la Barram de Mataró, que ha acabat esdevenint un acte social i un punt de trobada per als mataronins a l'inici de les Santes. Les campanes ens conviden a gaudir d'un temps en comunitat, un moment on preval la ritualitat, el simbolisme, la sociabilitat i la participació.

Mataró té un altre exemple excel·lent de l'ús de les campanes per embellir i intensificar la festa. Durant la processó de les Santes, quan les relíquies surten per la porta del Fossar Xic, un veí, des del seu balcó, avisa els campaners, que comencen a tocar totes les campanes alhora, aportant més solemnitat a l'acte i expressant el goig col·lectiu per les patrones. Aquest moment es fa encara més impactant quan el tabernacle de les Santes arriba davant la porta principal de la Basílica i es gira cap al poble. En aquest instant, les campanes grans deixen de voltejar, quedant només les petites, la "Juliana" i la "Semproniana", repicant per donar pas a l'Aclamació amb el pilar dels Capgrossos de Mataró i el Ball de l'Àliga. Finalment, les campanes tornen a sonar totes juntes, creant una exaltació creixent en el moment d'entrar les relíquies dins la nau.

La joia que transmeten les campanes durant la festa es reflecteix també en el toc de bateig. Abans, quan un infant rebia el sagrament del baptisme, era costum que el campaner tritllégés les campanes petites amb un toc ràpid i alegre. En alguns casos s'interpretaven ritmes força complexos combinant quatre campanes alhora, que el campaner tocava amb les dues mans i els dos peus. Per recordar-los hi havia qui recitava una cantarella que ajudava a recordar-lo, com per exemple a Les Preses deien: "*Que contents que la gent estant, de puguè tenir un infant*"¹¹. Antigament, els padrins del baptisme solien donar una propina al campaner, que tocava més o menys estona segons la seva generositat. Val a dir que alguns padrins aprofitaven l'ocasió per fer os-

tentació de la seva riquesa, la qual cosa va portar a regular la durada del toc i la quantitat que podia cobrar el campaner.¹²

Altres tocs de campana

No podem oblidar altres tocs, com el de les hores o del rellotge, reservat a les campanes d'ús civil. En alguns casos, aquestes campanes es troben penjades a un campanar independent del de les campanes litúrgiques, com és el cas de la Catedral de Barcelona. En altres, es troben en una estructura metàl·lica que corona la torre, com per exemple a La Garriga, Sant Esteve d'Olot i tants altres campanars. Aquesta ubicació no és casual, les campanes destinades a marcar les hores habitualment es col·locaven a la part exterior del campanar perquè es considerava que, essent civils i no consagrades, no podien estar dins l'espai sagrat de l'església. A Catalunya, els rellotges públics es van començar a instal·lar a dalt de les torres dels campanars a partir del segle xv, assolint una gran presència al llarg del segle xvi. La necessitat de dividir el dia en 24 parts iguals responia als canvis socials i laborals que experimentaven les ciutats en una època de transformació que marcava la fi de l'edat mitjana i l'arribada de l'edat moderna.

Gràcies a la recerca etnològica, també s'han inventariat altres tocs ben peculiars, com el toc del peix a Sant Miquel de Campmajor, que s'emetia a l'arribada del camió amb peix fresc de la costa. Aquest toc informava els veïns sobre la varietat que portava el peixeter i el seu preu. També s'ha documentat el toc dels segadors, utilitzat a Santa Pau per despertar de la migdiada els treballadors del camp. A més, algunes campanes han estat associades a propietats màgiques o miraculoses, com la campana de Sant Gil al Santuari de Núria, que les parelles que desitgen tenir fills fan sonar amb el cap dins de l'olla.

11. Cantarella recollida per Roser Saurí entre els habitants del poble de Les Preses.
12. Trobem un exemple de la regulació del toc de bateig a les *Ordenances del campaner de Sant Esteve d'Olot* (1828). ACGAX, Llibre de memòries de l'Obra de Sant Esteve, 1770-1853, reg.1568v, pp.103-120.

*Campanar de Sant Esteve d'Olot amb la campana dels quarts, data-
da al segle xv, i la de les hores, del
1600, penjades a l'estructura metàl-
lica que corona la torre.*

Un llenguatge propi

Les funcions de les campanes són moltes i molt variades. Com a mitjà de comunicació que són, transmeten tot tipus de missatge. Aquests missatges, però, només són comprensibles dins un context i per la comunitat a qui van dirigits. El Dr. Llop i Bayo sempre recalca que les campanes transmeten missatges universals, però ho fan amb un llenguatge local. Cada cultura, cada regió geogràfica i fins i tot cada poble té la seva forma única de fer-les parlar. Això influeix en la seva forma, tant del vas de bronze com del jou de fusta i dels mecanismes per fer-les sonar, com poden ser el batall o la palanca. A grans trets, podríem descriure les campanes de Catalunya amb aquestes característiques:

- Les campanes tenen un perfil d'estil europeu, diferent de l'anomenat de forma romana que podem veure en altres regions de l'Estat espanyol. Aquest estil es deu principalment a la influència dels fonadors france-

sos, molt habituals a Catalunya des del segle xv. Són campanes amb un vas de bronze amb un diàmetre i gruix considerablement menors a la part superior que a la boca i, tot i que a simple vista ens pugui semblar el contrari, tenen una amplada major que l'alçada. Les campanes més petites solen tenir una corona de tres nanses, mentre que les grans la tenen de set.

- Les campanes estan contrapesades amb un jou de fusta de grans dimensions. A la part superior, el que anomenem el capçal, s'hi posen grans pedres per augmentar el pes, sobretot a les campanes grans. Una altra característica molt important és que els braços del jou, on hi ha suspesa la campana, són rectes i, per tant, l'eix de rotació de la campana queda per damunt de la corona.
- Els jous estan equipats amb una palanca recta o ballesta per facilitar el ventatge. Un topall fixat al brancal de la finestra serveix per asseure la campana i deixar-la en repòs boca amunt.

*Campana de Sant Romà de Joanetes
dotada del jou de fusta tradicional
català, amb els braços rectes i amb
un gran contrapès al capçal.*

- Els batalls són bastant lleugers, per permetre els repics. Quan la campana voga piquen de forma retrògrada, a diferència d'altres regions d'Europa que ho fan amb el batall llançat.
- Els tocs es basen en ritmes i no en melodies, com és habitual en altres tradicions europees, com la dels Països Baixos, Alemanya o Anglaterra. És per això que les campanes no han d'estar necessàriament afinades i harmonitzades les unes amb les altres, simplement han de fer sons diferents per poder diferenciar-les. Així doncs, no ens referim a les campanes amb un nom de nota, sinó per la seva mida: campana major, campana mitjana, campana petita o xica, ja que és precisament la mida, combinat amb el gruix i la forma del perfil, el que determina el seu so.
- Els conjunts litúrgics de les esglésies parroquials solen constar de quatre campanes. Aquest nombre ja es documenta als inventaris de les visites pastorals, que solen especificar que al campanar hi ha dues campanes grans (senys) i dues campanes petites (esquelles)¹³. I això determina com són els tocs tradicionals, que estan pensats per a ser tocats amb conjunts d'aquest nombre de campanes. Val a dir que els centres religiosos més importants, com poden ser catedrals, basíliques i grans monestirs acostumen a tenir conjunts més grans.
- Les campanes principalment estan ubicades als finestrals del campanar. En alguns casos també les trobem penjades en instal·lacions interiors de bigues de fusta, sobretot en torres romàniques amb columnes a les finestres.
- A l'hora de fer-les sonar es fan servir diverses tècniques:
 - **Fer batallades:** Mantenint la campana fixa, es colpeja amb el batall mitjançant una corda. Aquesta tècnica permet controlar el so amb precisió i tocar la campana un nombre específic de vegades.
 - **Repicant o tritllant:** Fer sonar una o més campanes colpejant-les

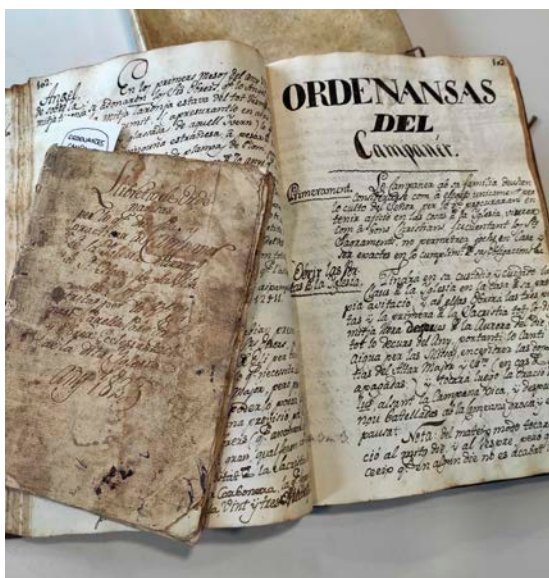
13. Com a exemple podeu consultar les visites pastorals dels bisbes de Girona Jaume Cassador de 1591 (ADG, Visites pastorals, P.72, 1591) i Pere Copons de 1727 (ADG, Visites pastorals, P.116, 1727)

rítmicament amb el batall a través d'una corda, creant un toc alegre i festiu. Sol fer-se amb les campanes més agudes i, en alguns casos, també s'hi afegeixen les grans ventant-les o tocant-les amb els peu. Alguns campanars encara conserven cadires amb pedals per facilitar la feina al campaner quan ha de tocar quatre campanes alhora.

- **Ventant o vogant:** Balancejar la campana estirant la corda de la palanca perquè giri sobre l'eix del jou i el batall colpegi el vas de bronze.
- **Asseient-les o aixecant-les:** Deixar la campana immòbil amb la boca cap amunt. Amb aquesta tècnica es silencia el so de la campana, que es reactiva quan es reprèn el moviment. Per això, cal fer-la girar fins a 180 graus a banda i banda, sense excedir mai aquesta rotació. Un topall instal·lat al brancal de la finestra ajuda a realitzar aquesta operació, ja que deté la campana quan la palanca hi queda recolzada. També és crucial que el jou estigui contrapesat correctament.

Totes aquestes tècniques, amb petites variants, les hem pogut documentar arreu de Catalunya. El que difereix a cada poble i, fins i tot, d'un campanar a un altre és la interpretació dels tocs, constituint així un repertori amb múltiples variants. Un llenguatge d'una riquesa patrimonial extraordinària, però, al mateix temps, d'una gran fragilitat. Tradicionalment, els tocs s'han transmès oralment i per imitació d'un campaner a un altre. En molts casos eren membres de la mateixa família, que, generació rere generació, han constituït autèntiques nissagues dedicades a fer sonar les campanes. Molt rarament el seu coneixement el trobem fixat en paper, només els grans centres religiosos o parròquies importants tenien consuetes on podem trobar anotacions sobre com i quan interpretar els tocs. Documents que són difícilment interpretables si qui ho llegeix no coneix el tocs prèviament, ja que tenien més la funció de recordar que d'ensenyar, com podem comprovar a les ordenances de Campaner de Sant Esteve d'Olot: "*En las Professons del Primer Diumenge (...) anirà fent algun tritllo per la Professó fins q[ue] esta surtia de la Iglesia, y*

quant sa atalaya li digui q[ue] ja surt, tocará de la altre forma acostumada”¹⁴. El document demostra que el campaner i els preveres de Sant Esteve d'Olot tenien un coneixement clar de la interpretació del trilllo i de la forma habitual de tocar-lo, de manera que no era necessari incloure'n una descripció detallada. No obstant això, per al lector del segle XXI, que no ha escoltat mai aquest toc prèviament, resulta impossible reproduir-lo.

Ordenances del campaner de l'església de Sant Esteve d'Olot conservades a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

Un patrimoni devastat, abandonat i oblidat

La declaració de la UNESCO, com també la de la Generalitat i la del Ministeri de Cultura, han estat acollides amb molt d'entusiasme per la comunitat campanera, ja que posen de relleu i visibilitzen la riquesa d'aquest patrimoni davant de la societat i l'opinió pública. No obstant això, després de l'eufòria inicial,

14. ACGAX, Llibre de memòries de l'Obra de Sant Esteve, 1770-1853, reg.1568v, pp.103-120.

sorgeixen pocs motius de satisfacció. A diferència d'altres expressions culturals com els Castellers o la Patum de Berga, que han rebut el reconeixement en un moment àlgid, l'avaluació de l'estat de les campanes a Catalunya no ens dona gaires alegries, sinó que revela una tasca immensa per conservar i recuperar un patrimoni que es troba devastat, abandonat i oblidat. Per tant, lluny de ser un reconeixement, aquestes declaracions representen un crit d'alarma davant del perill d'extinció d'una part vital de la nostra cultura i identitat.

Un dels molts efectes nefasts de la Guerra Civil del 36 va ser la destrucció d'un nombre ingent de campanes per aprofitar-ne el metall per a la indústria armamentística. La majoria dels campanars van quedar sense campanes litúrgiques, només es van conservar aquelles associades als rellotges públics. Tot i que no hi ha cap estudi exhaustiu amb dades concretes, s'estima que aproximadament un 80 % de les campanes a Catalunya van ser destruïdes durant aquest període. La devastació del patrimoni material va suposar també la primera gran estocada al patrimoni immaterial. Si abans del conflicte la majoria de campanars parroquials tenien quatre campanes, van ser pocs els que

Molts campanars van quedar devastats durant la Guerra Civil. A Santa Llogaia de Terri van desaparèixer 3 campanes. Només se'n va salvar una de l'any 1790 que els veïns van poder amagar. Però encara continua sense jou, penjada d'una biga amb una cadena.

van poder tornar a proveir-se del mateix nombre de bronzes. Moltes torres, gairebé 100 anys després no han aconseguit tenir més de dues campanes. Això va obligar els campaners a adaptar i simplificar els tocs. Si fem un paral·lisme amb la música, és com si haguessim de tocar un quartet de corda sense la viola i el violoncel. A més, també va afectar a la tècnica per fer sonar les campanes. A la majoria dels llocs, per exemple, es va perdre la tradició de tocar quatre campanes alhora, dues amb les mans i dues amb els peus.

La restitució de les campanes en època de postguerra, tot i que es va fer amb la millor de les intencions i seguint els criteris que en aquell moment es creien més encertats, en molts casos van suposar un cúmul d'errors que han impedit tocar amb el llenguatge tradicional propi, alterant d'aquesta manera un patrimoni immaterial amb segles d'història. Errors que es van veure agreujats amb la introducció del sistema alemany a partir dels anys setanta i que va afectar sobretot als grans centres religiosos de Catalunya. El prestigi d'aquests campaners va causar una influència negativa a altres de menors i sobretot en la concepció del llenguatge de les campanes dins el món eclesial.

Als efectes de la Guerra Civil cal sumar-hi també les conseqüències dels canvis socials i l'aparició de nous mitjans de comunicació que han comportat la progressiva desaparició dels campaners. Actualment, a Catalunya cada vegada queden menys persones que recorden el llenguatge de les campanes i les tècniques per fer-les sonar manualment. Especialment durant l'últim quart del segle xx, moltes esglésies es van dotar d'un sistema elèctric per fer els tocs de forma automàtica. Prescindir del campaner era vist com un signe de modernitat i d'estalvi econòmic. Des de la perspectiva actual, aquest "progrés" va suposar la uniformització i simplificació dels tocs, perdent-se així la riquesa etnològica que constituïen les variants de cada poble. Per altra, al desaparèixer la figura del campaner, les campanes van quedar abandonades. Un abandonament que ha comportat que la majoria dels campaners de casa nostra estiguin plens de runa i brutícia, els mecanismes per tocar de forma manual estiguin malmesos i les campanes estiguin cobertes per una capa d'excrements d'au. Val a dir que hi ha lloables excepcions, i aquestes normalment coincideixen amb els campaners on s'han recuperat els tocs manuals. Els nous campaners són grups de persones voluntàries, que de forma altruista

Campaners de Mataró ventant una de les campanes de la basílica de Santa Maria recentment restaurada amb un nou jou de fusta.

vetllen pel manteniment dels tocs i tenen cura de les campanes. Normalment fan aquesta tasca amb una inquietud cultural i amb un compromís social i amb la parròquia. En alguns casos també promouen la restauració dels campaners i de les instal·lacions dels conjunts de campanes. Un exemple l'hem pogut veure aquest 2024 a Mataró, on el grup de campaners ha promogut i dut a terme la rehabilitació funcional del campanar de la basílica de Santa Maria.

La restauració del campanar de Mataró és una obra feta amb molt bon criteri i rigor, que ha de servir de model per altres torres. L'abandonament dels campaners té com a conseqüència el progressiu deteriorament del conjunt però hem de ser molt conscients que els danys més importants i irreparables s'acostumen a provocar quan es fan treballs de restauració amb criteris equivocats. La fosa de campanes històriques per fer-ne de noves; la substitució de jous i dels mecanismes tradicionals catalans per altres de tradicions foranies; la instal·lació de reixes a les finestres que impedeixen ventar les campanes o, fins i tot, accedir al batall; la col·locació incorrecte d'electromalls que acaben causant ferides a les campanes... són alguns exemples de la llista de potenci-

als amenaces a les quals es veuen exposades les campanes quan s'hi fa una intervenció.

En molts casos, quan es restaura un campanar només es té en compte l'estètica i la funcionalitat arquitectònica, deixant de banda la seva veritable utilitat: albergar les campanes i facilitar-ne el seu ús. Recentment, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya ha publicat un decàleg de bones pràctiques i recomanacions per promoure els usos civils i religiosos dels tocs de campana. És un primer pas, però cal fer el definitiu d'una vegada. Es necessita una legislació que controli i orienti qualsevol intervenció en un campanar. Totes les actuacions haurien d'anar necessàriament acompanyades d'un projecte redactat per un equip de persones competents en diferents àmbits, entre els quals no pot faltar un entès en el toc manual de campanes.

No podem oblidar que les campanes, com a element material posseeixen un gran valor. En primer lloc, són instruments musicals amb una forma, mida i pes que determinen la seva afinació i el seu timbre tan ric en harmònics. A més, són creacions artesanals, elaborades amb tècniques transmeses de generació en generació durant segles. Els mestres fonedors, experts en les fórmules per dissenyar-les i en la fusió dels metalls, han gaudit sempre d'un gran prestigi social per la seva habilitat. Cada campana és única, amb imatges i inscripcions gravades en el bronze que li confereixen una personalitat pròpia. A través de les seves decoracions podem anar resseguint l'evolució dels diferents corrents artístics al llarg de la història. De fet algunes d'elles són de gran antiguitat, la qual cosa els dona un valor patrimonial immens. Els nostres campanars conserven campanes de totes les èpoques, algunes de les quals daten de l'època medieval, sent en alguns casos l'element més antic de l'edifici on es troben col·locades. La campana amb la data inscrita més antiga trobada a Catalunya és a Sant Andreu del Torn i duu la inscripció: ANNO DOMINI MCCCIII FA[CTA] (Feta l'any del Senyor 1303). La segueixen en antiguitat la de Sant Llorenç de Gaserans de l'any 1308 i les de la catedral de Tarragona de 1313 i 1314.

La protecció i conservació del patrimoni material ja és prou important per si mateix. Però en el cas de les campanes encara ho és més ja que està

Detall de la Campana de Sant Andreu del Torn que duu la inscripció "ANNO DOMINI MCCCIII FA[CTA]" (Feta l'any del Senyor 1303).

íntimament relacionat amb la conservació del patrimoni immaterial: és l'instrument amb el qual el produïm. Sense les campanes, amb els seus jous i mecanismes en bon estat, no existeix aquest patrimoni intangible. Un patrimoni que no només és el simple so de la campana, sinó que és la tècnica amb què toquem, és el llenguatge utilitzat, és la comunicació, és el sentiment transmès. Les campanes són un element que ens connecta amb les nostres arrels històriques i amb els valors compartits de la nostra societat. Com les tradicions, la llengua, les festes, els coneixements acumulats al llarg de generacions, les campanes també defineixen la nostra identitat cultural i religiosa. Conservar aquest patrimoni ajuda a mantenir el sentiment de pertinença i continuïtat dins la nostra comunitat, ja que les pràctiques i tradicions immaterials fomenten la cohesió i la solidaritat perquè impliquen la participació col·lectiva i la col·laboració. En una societat cada vegada més globalitzada, els humans tenim la necessitat de pertànyer a una comunitat, i és precisament la diversitat de tradicions i d'identitats el que ens fa diferents els uns dels altres i el

que enriqueix el mosaic de cultures que formen el món. Conservar aquesta riquesa és una gran responsabilitat que tenen tant les administracions, com els titulars dels campanars i les persones vinculades i interessades en les campanes per conservar i protegir un llegat que hem de poder transmetre a les futures generacions.

Conèixer i donar vida al patrimoni

El campaner i estudiós de les campanes Jesús Martínez Casanellas acostuma a dir a les seves xerrades: "Qui coneix, estima. Qui estima, protegeix". Partint de la lògica d'aquesta premissa, per protegir el patrimoni campanològic, el primer pas és conèixer-lo. I no ens podem encantar: A Catalunya és urgent fer un treball de recerca per catalogar els tocs i les tècniques per fer sonar manualment les campanes. L'últim eslavó de la cadena de transmissió d'aquest llenguatge és una generació que aviat ens deixarà. Si no ens afanyem, amb ella morirà un coneixement secular. També és necessari fer un inventari de totes les campanes del nostre país. Val a dir, que ja s'han fet alguns passos en aquest sentit. L'any 1996 Jaume Claramunt, Montserrat Massana i Jordi Valls editaven l'inventari de les campanes de l'Alt i el Baix Penedès¹⁵ i el 1999 Eugeni València i Jaume Escudé escrivien un article sobre les campanes de la Terra Alta¹⁶. Més recentment, l'any 2013 sortí a la llum el treball sobre les campanes de la Vall d'Aran realitzat per Daniel Vilarrubias¹⁷ i el 2014 el del Pallars Sobirà fet per Delfí Dalmau, Xavier Orriols i Francesca Roig¹⁸. El

Xavier Pallàs inventariant una campana de l'any 1634 a Santa Maria de Seva. (Fotografia Gil Vilarrasa)

2018 apareixia l'inventari fet Francesc Caballé a l'alt Berguedà¹⁹, el 2019 el llibre *Campanes i campanars de la Garrotxa* de Xavier Pallàs²⁰ i el 2020 el de Jesús Martínez sobre les campanes de la demarcació de Tarragona²¹. També tenim constància d'un treball inèdit de Mercè Toldrà i Coia Escoda sobre les campanes del Baix Camp i de l'inventari de les Garrigues fet per Pere Giné i Isidre Pinyol, de la tasca que està fent Blai Ciurana a les comarques del Gironès i la Selva, i la que estic fent jo mateix al Pla de l'Estany juntament amb en Miquel Àngel Fumanal i al Ripollès amb la col·laboració de Miquel Sitjar. No podem oblidar tampoc que, en un àmbit més local, s'han publicat algunes monografies i articles sobre campanars que aporten un valuós coneixement. Tot i el treball realitzat, encara no s'ha explorat gran part del territori i queda

15. CLARAMUNT, Jaume; MASSANA, Montserrat, VALLS, Jordi (1996): *Campanars i campanes de l'Alt i el Baix Penedès*. Vilafranca del Penedès: Penedès Edicions S.L. ISBN: 84-88443-03-X

16. VALÈNCIA, Eugeni; ESCUDÉ, Jaume (1999): "Campanes i tocs propis a les esglésies parroquials de la Terra Alta" a *Butlletí del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, núm. 30, pp.28-43.

17. VILARRUBIAS, Daniel (2013): *Campanaus e campanes dera Val d'Aran. Conselh Generau d'Aran*. ISBN: 978-84-89940-43-7

18. DALMAU, Delfí; ORRIOLS, Xavier; ROIG, Francesca (2014): *Campanars i campanes al Pallars Sobirà*. Juneda: Editorial Fonoll. ISBN: 978-84-942430-4-2

19. CABALLÉ, Francesc (2018): *Qui toca les campanes? Inventari de campanes de l'alt Berguedà*. Associació Medieval de Bagà. ISBN: 978-84-948438-4-6. 254p.

20. PALLÀS MARIANI, Xavier (2019): *Campanes i campanars de la Garrotxa*. Olot: Edicions El Bassegodà. ISBN: 978-84-09-09420-2. 509p.

21. MARTÍNEZ CASANELLAS, Jesús (2020): *El món de les campanes a la demarcació de Tarragona*. Col·lecció Difusió Cultural. Tarragona: Diputació de Tarragona. ISBN: 978-84-15264-80-4. 297p.

molt patrimoni per descobrir. Sens dubte, ens hem d'emmirallar amb el País Valencià on gràcies a la ingent tasca dels Campaners de València liderats per l'antropòleg Francesc Llop i Bayo ja tenen un 80 % de les campanes inventariades i amb la informació a l'abast de tothom a través de la magnífica web www.campaners.com.

El següent pas és estimar i donar vida a aquest patrimoni. En aquest sentit, a Catalunya hi ha molt bones experiències i models a seguir. Uns dels grans referents són els campaners de Santa Maria de Cervera o els de la catedral de Tarragona. També, i només per citar algun dels molts exemples, cal elogiar l'excel·lent feina que estan fent els campaners de les Borges Blanques, els d'Oso de Balaguer, els del Vendrell, els de Santa Maria del Pi de Barcelona, els de Seva... Tampoc podem deixar d'esmentar la tasca de foment que porta duent a terme la Confraria de Campaners i Carillonistes de Catalunya des de la seva constitució l'any 1993.

Una escola per aprendre el llenguatge de les campanes

Una altra iniciativa singular ha estat la creació de l'Escola de Campaners de la Vall d'en Bas "Llorenç Llongarriu" per part de l'Ajuntament de la Vall d'en Bas i la Confraria de Campaners i Carillonistes de Catalunya. L'Escola té com a objectiu formar una nova generació de campaners per restaurar aquest patrimoni oblidat i alhora revifar una tradició que havia estat fonamental per a la cohesió social i espiritual de les comunitats. El projecte ofereix una oportunitat única per aprendre l'art de tocar les campanes i comprendre el significat profund que tenien en el passat. La missió de l'Escola és que el major nombre de campaners tornin a tenir campaners. Persones que gràcies als coneixements apresos duguin a terme una activació d'aquest valuós patrimoni cultural i en promoguin la conservació i manteniment.

Per fer realitat el projecte es va firmar un conveni amb el Bisbat de Girona per a la cessió d'un campanar del municipi de la Vall d'en Bas on es poguessin dur a terme les classes pràctiques. La torre escollida fou la de l'església de Sant Romà de Joanetes, ja que tenia un conjunt de quatre campanes que encara conservaven els jous de fusta i els mecanismes per fer-les sonar de

forma manual. A més, també hi havia un component simbòlic, Joanetes era el campanar on en Llorenç Llongarriu, el campaner a qui s'ha dedicat l'escola, fins fa pocs anys encara tocava quatre campanes alhora, dues amb les mans i dues amb els peus, tal com és tradicional en aquesta zona de Catalunya. Gràcies a una subvenció de la Diputació de Girona es va poder dur a terme la restauració del campanar i la posada a punt de les campanes.

Llorenç Llongarriu, antic campaner de Sant Romà de Joanetes (La Vall d'en Bas), tocant quatre campanes alhora, dues amb les mans i dues amb els peus.

Després vingué la creació del programa pedagògic i de l'equip docent, que es feu tenint en compte dues premisses. D'una banda, els alumnes no només havien d'aprendre a tocar les campanes, sinó que també havien d'adquirir un corpus de coneixements que els permetés atansar-se a les campanes des de la vessant patrimonial, etnològica i simbòlica. De l'altra, la voluntat de compartir el projecte amb persones que, des de diferents àmbits, fa molts anys que estudien i treballen per a la conservació i la difusió del patrimoni campanològic de Catalunya. Per això, es va encarregar la docència a un equip multidisciplinari

format pels professors Daniel Vilarrúbias, Mn. Jordi Font, Nil Rider, Blai Ciurana, Jesús Martínez, Ramon Gené, Xavier Juan i per mi mateix, Xavier Pallàs.

Finalment, va arribar el moment d'obrir les portes de l'escola amb l'inici del primer curs. Inesperadament, l'Escola de Campaners va tenir una acollida més bona del que s'havia previst. Tant és així, que el primer dia de matriculació ja es van omplir les 18 places, quedant més de cinquanta persones en llista d'espera. Els alumnes inscrits no només eren de la Vall d'en Bas i de la Garrotxa sinó que provenien de nou comarques diferents, convertint l'Escola, que inicialment s'havia planificat amb un abast comarcal, en un projecte d'àmbit nacional. A més, l'Escola de Campaners va rebre l'aval de l'ISCREB, l'Institut de Ciències Religioses de Barcelona, amb el qual es va acabar signant un conveni que reconeix el curs de campaners com a titulació pròpia en la modalitat de curs d'extensió universitària i posa a disposició de professors i alumnes la seva plataforma digital.

Els cursos es desenvolupen al llarg de deu sessions de tres hores cadascuna repartides entre els mesos de setembre a juny. Cada sessió compta amb una part pràctica en grups reduïts impartida al campanar de Sant Romà de Joanetes, on els alumnes aprenen a fer sonar les campanes amb diferents tècniques tradicionals catalanes, com fer batallades, tritllar, vogar, asseure i a fer repics amb quatre campanes alhora, dues amb mans i dues amb els peus. Gràcies a totes aquestes tècniques poden interpretar una gran diversitat de tocs. Tocs d'oració, de missa, de bateig, de festa, els repics solemnes, tocs de difunts, així com els tocs civils de foc, sometent i mal temps, són exemples del repertori treballat.

La segona part de cada sessió s'imparteix al Centre de Cultura i Natura Can Trona de la Vall d'en Bas, on es tracten aspectes relacionats amb les campanes com a objecte patrimonial i s'estudien les característiques dels tocs i dels conjunts de campanes a Catalunya i altres regions d'Europa, el simbolisme de les campanes, les consuetes de campaner i el calendari litúrgic, l'electrificació dels campanars i la compaginació del toc automàtic amb el manual, així com la conservació i les mesures de seguretat en el campanar. A més, també es programa una sortida a Olot on es té l'oportunitat de consultar la documentació conservada a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa i de practicar amb la cadira de campaner de l'església parroquial de Sant Esteve. També es fa una visita a Cervera per conèixer la gran tradició campanera d'aquesta ciutat.

Primera promoció de l'Escola de Campaners amb el director de l'ISCREB, Mn. Ramon Batlle, i el president de la Confraria de Campaners i Carillonistes de Catalunya, Sr. Ramon Gené, el dia de la cloenda del curs 2023-2024.

Campanes al segle XXI, per què?

És evident que el rol i el significat de les campanes han evolucionat significativament dins la nostra societat, especialment durant les darreres dècades. Si bé abans eren considerades vitals i sagrades, ara han perdut gran part de la seva transcendència. Avui dia, tocar les campanes és percebut com un element marginal de la vida quotidiana. Alguns els atribueixen un encant pintoresc o fins i tot romàntic, mentre que altres les consideren una anacronia i una interrupció incòmoda, especialment en entorns urbanitzats on les ordenances municipals regulen estrictament el seu ús com a soroll ambiental, establint límits estrictes de decibels per evitar molèsties entre els residents. Per a algunes persones, el so de les campanes encara té un significat espiritual, però per altres, representen una apropiació de l'espai sonor en una societat

cada vegada més secularitzada i amb una creixent diversitat religiosa. Les percepcions envers les campanes són molt diverses i subjectives, però el que és indubtable és que, si volem conservar el nostre patrimoni cultural, social i religiós, això implica mantenir vives les campanes.

Preservar els tocs de campana és essencial, ja que no són només simples sons, sinó missatges plens de significat. Però perquè això sigui possible, han de transmetre missatges que siguin rellevants per a nosaltres. Si llegim les antigues consuetes hi veurem un retrat d'una altra època, amb una societat més religiosa i amb una estratificació social molt més marcada i definida. Si volem que les campanes tinguin sentit al segle XXI, aquestes han de reflectir la societat del 2024. Això també suposa resignificar alguns tocs i crear-ne de nous que expressin els valors compartits de la nostra societat, com la solidaritat, la pau i els drets humans.

Com a mitjà de comunicació continuen essent vigents en una època en què tendim a rebre la informació cada vegada de forma més individualitzada. Al segle XX, amb la ràdio i la televisió, la recepció de la informació es va reduir a l'àmbit familiar; a l'actualitat, amb els mòbils aquesta informació ens arriba encara de forma més individual. Les campanes, en canvi, actuen a nivell col·lectiu, adreçant-se a tota la comunitat i impulsant-nos a superar l'individualisme per fomentar la convivència, el compromís, els actes rituals i el sentit simbòlic.

Les campanes assenyalen moments especials, que s'escapen de la normalitat, i que ens ofereixen una pausa en la rutina de les nostres vides per celebrar allò que és important per a nosaltres. La celebració alegre d'un esdeveniment, els moments de reflexió i espiritualitat, els de tristesa o l'anunci d'una festa són instants en què el so de les campanes pren protagonisme. Un so potent i profund que contribueix a donar intensitat en els nostres rituals, fent-los més memorables i carregats d'emoció, creant una atmosfera que ens transporta a un estat de connexió amb el nostre entorn i amb la nostra història col·lectiva. Les campanes van més enllà d'una funció estètica, representen un conjunt de valors comuns que enforteixen la nostra societat i ens recorden els moments compartits que els nostres predecessors han creat i mantingut. Són un llegat que ens vincula al nostre passat i que ens uneix en el present i en el futur.

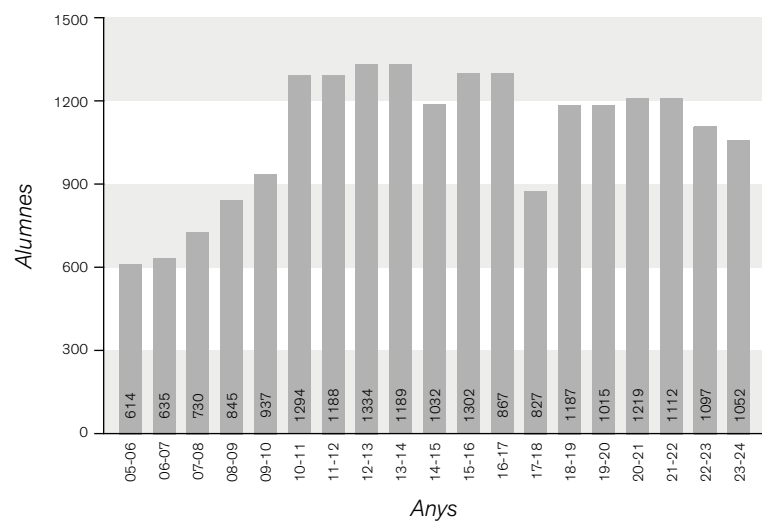

Alumnes de l'Escola de Campaners de la Vall d'en Bas "Llorenç Llongarri" aprenent a tocar les campanes amb la tècnica tradicional de Catalunya.

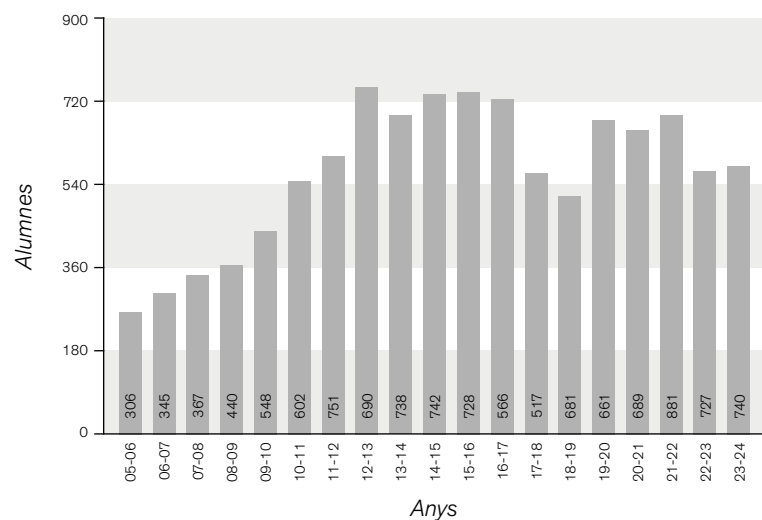

**Annex:
Dades de l'Institut**

Alumnes matriculats

Alumnes matriculats a teologia per Internet

Alumnes diplomats i batxillers en ciències religioses

Anys	Alumnes
97-98	29
98-99	26
99-00	58
00-01	38
01-02	36
02-03	40
03-04	41
04-05	45
05-06	42
06-07	50
07-08	44
08-09	41
09-10	37
10-11	20
11-12	54
12-13	22/3*
13-14	25/2*/1*
14-15	24/11*/6**
15-16	3/7*/8**
16-17	1/13*/9**
17-18	8*/5**
18-19	5/1**
19-20	4/8**
20-21	3*/5**
21-22	9*/4**
22-23	22
23-24	9*/5**

Alumnes llicenciats en ciències religioses

Anys	Alumnes
99-00	4
00-01	9
01-02	4
02-03	8
03-04	5
04-05	9
05-06	18
06-07	19
07-08	12
08-09	12
09-10	10
10-11	5
11-12	5
12-13	6
13-14	7
14-15	5
15-16	5
16-17	4
17-18	8
18-19	6
19-20	8
20-21	4
21-22	4
22-23	2
23-24	4

* Alumnes que han cursat els estudis de Batxillerat en Ciències Religioses

** Alumnes que han cursat els estudis de Batxillerat/Grau en Ciències Religioses

Alumnes. Estudis Reglats Presencials (curs 23-24)

Batxillerat	45
Llicenciatura	7

Alumnes. Estudis Reglats Virtual (curs 23-24)

Batxillerat	263
Llicenciatura	42
C.B. Bíblia	8
C.B. Bíblia (CMF)	22
C.B. (Claretians del Sur)	20
Estudis Teològics PUCE	20
C.B. Fet Religios	1
DECA Primària	35
DECA Secundària	19
Postgrau en estudis Junguians	5
Màster URL- ISCREB	6
Diploma en Mitologia i Simbologia	11
Escola de Llengües Clàssiques	18

Alumnes. Extensió Universitària (curs 23-24)

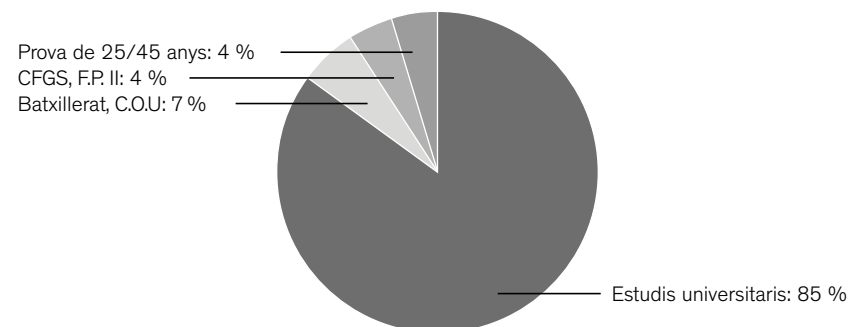
Formació permanent per a mestres i professors	46
Cursos FEDAC	41
Curs d'Introducció a la Psicologia i Espiritualitat	21
Setmana Bíblica (centreamèrica)	42
Escola Teologia del Maresme	50
Curso de Treinamento Bíblico (Brasil)	32
VI Espacio Verano Sur (Andalusia)	68
DIM (Diàleg Interreligiós Monàstic)	35
Prova més gran 45 anys	1
Jornades Societat Catalana d'Història cultural	70
Cursos monògràfics (ELC)	6
"Curs Valors museus de Belles Arts Granada i Museu del Prado"	23
Escola Campaners	18
Formació Edelvives	51

Total alumnes (curs 23-24)

Total d'alumnes presencials	52
Total d'alumnes virtuals	503
Barrejats	-7
Total d'extensió universitària	504
TOTAL	1.052

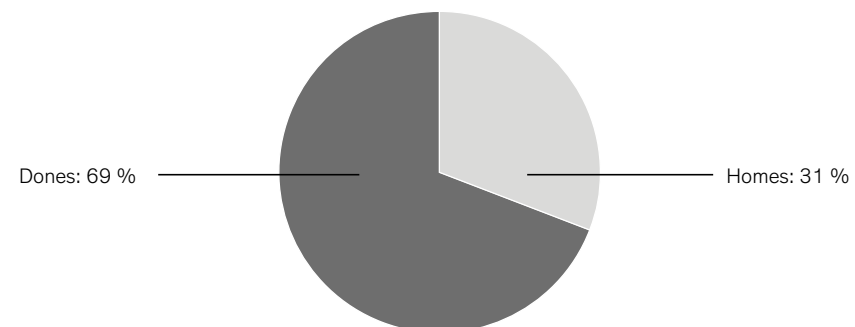
Estudis cursats (curs 23-24)

Iscreb presencial

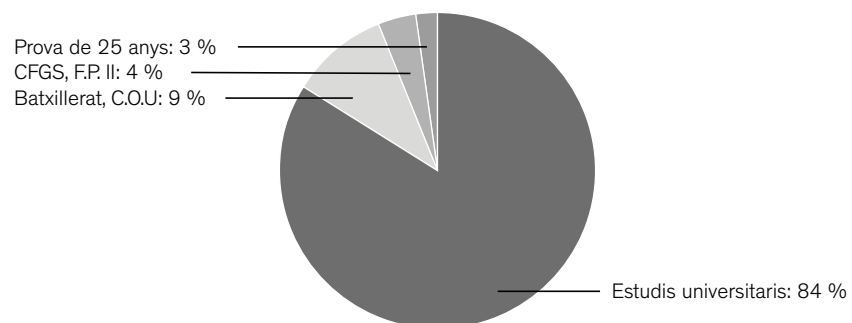
Distribució per sexe (curs 23-24)

Iscreb presencial

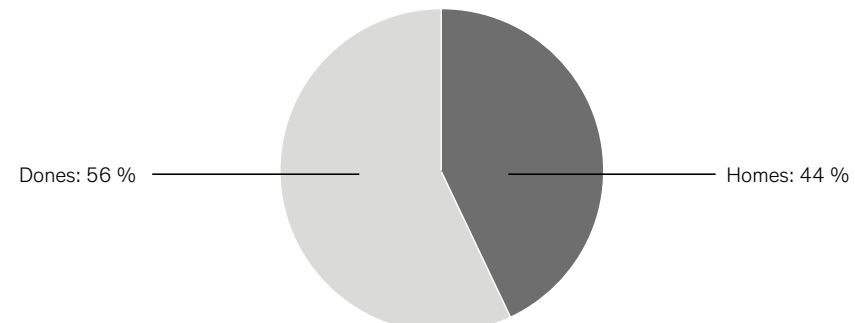
Estudis cursats (curs 23-24)

Iscreb virtual

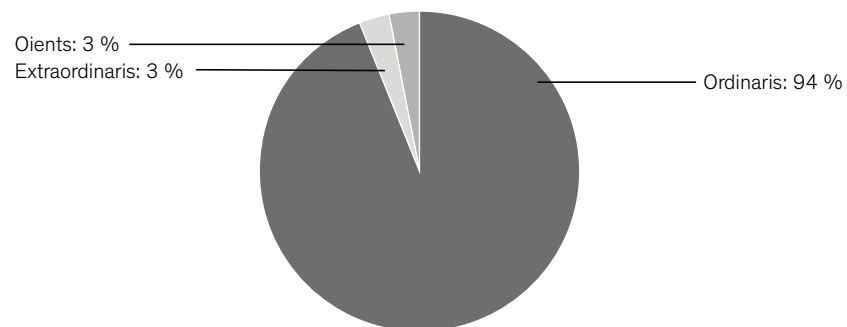
Distribució per sexe (curs 23-24)

Iscreb virtual

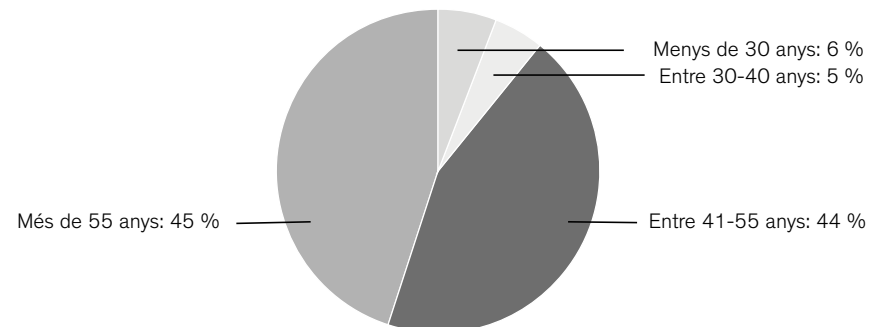
Tipus d'alumnes (curs 23-24)

Iscreb presencial

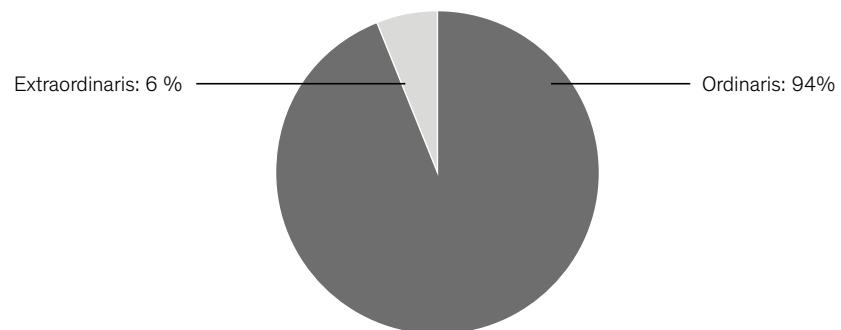
Distribució per edats (curs 23-24)

Iscreb presencial

Tipus d'alumnes (curs 23-24)

Iscreb virtual

Distribució per edats (curs 23-24)

Iscreb virtual

